

REFLECTIEVERSLAG STUDIEBEZOEK FERMO 2022

11-13 maart 2023

ERASMUS+ PROJECT CONCEPT OF LEARNING CITIES
2020-1-NL01-KA104 –064282

Dit project is gefinancierd met subsidie van de Europese Commissie. De Europese Commissie kan niet aansprakelijk worden gesteld voor de inhoud van dit document

Verslag studiebezoek Fermo

Het driedaagse studiebezoek aan Fermo leverde weer nieuwe gezichtspunten op over het concept van een learning city. Fermo is de hoofdstad van de Italiaanse provincie Fermo, in het zuidelijke deel van de Italiaanse regio Marche. Van de 1000 Italianen wonen er 25 in Marche, 2,5% van de totale nationale bevolking. Marche stimuleert het 'agritoerisme' (agriturismo), waarbij bezoekers op boerderijen verblijven. De stad zelf ligt op een heuvel op ongeveer 10 kilometer van de Adriatische kust. Fermo (37.396 inwoners) heeft een statig historisch centrum (<https://www.visitfermo.it/en>) dat recentelijk helemaal gerestaureerd is. Het hart van de stad is het plein *Piazza del Popolo*. Fermo vormt feitelijk een dubbelstad met het aan de kust gelegen Porto San Giorgio (15.862 inwoners). Fermo is een stad die haar stedelijke ontwikkeling baseert op educatie. Dat wordt beschouwd als de belangrijkste factor voor sociale en economische ontwikkeling. Daarom is haar beleid gericht op het bevorderen van 'leren', zowel in een formele als in een informele context, van basisschool tot hoger onderwijs. Andere prioriteiten zijn sociale integratie, internationale culturele uitwisselingen en samenwerking. Fermo zet zich in om de doelstellingen voor duurzame ontwikkeling van de Agenda van de Verenigde Naties voor 2030 na te streven en om het publiek hiervan bewust te maken door middel van educatieve activiteiten. De grootste uitdaging voor de hele gemeenschap is het bevorderen van ontwikkeling en economisch welzijn met respect voor en verbetering van het ecologische en culturele erfgoed.

In Fermo hebben we ervaren dat een learning city ook plaats en inzet van verschillende belangen kan zijn. Gemeente, bedrijfsleven en universiteit leggen ieder verschillende accenten, die om beurten om voorrang vragen. We zagen drie thema's beurtelings om aandacht vragen:

1. Cultureel erfgoed
2. Sociale inclusie
3. Sociaaleconomische ontwikkeling van stad en regio met extra nadruk op de ontwikkeling van toerisme.

De gemeente heeft de ontwikkeling van de learning city in handen gegeven van een vereniging, de Associazione Fermo Città dell'Apprendimento. Ons contact verliep via Prof. Carlo Nofri, vice-voorzitter Fermo Unesco Learning city en werkzaam bij de San Domenico Universiteit, cluster gelijkheid en inclusie. De eerste dag van het programma bestond uit:

- Rondleiding in openbare bibliotheek
- Bezoek aan plaatselijk museumcomplex 'Palazzo dei Priori'
- Ontmoeting met de burgemeester van de gemeente Fermo
- Presentatie van Fermo Learning city door prof. Carlo Nofri
- Presentatie van het project 'Deaf-friendly City' door prof. Carlo Nofri
- Presentatie van di UNIPOP - Volksuniversiteit door prof. Ettore Fedeli
- Galadiner met de Tanzaniaanse delegatie

Het eerste wat opvalt aan Fermo, is de schitterende ligging in een golvend glooiend landschap dat zich aan de ene kant naar de Adriatische Zee uitstrekt en aan de andere kant naar de met sneeuw bedekte bergtoppen van de Apennijnen. Ook het geheel gerestaureerde historische stadscentrum is een blikvanger. De schade van de heftige aardbeving van augustus 2016 is volledig hersteld. We worden ontvangen in de openbare bibliotheek en krijgen daar een rondleiding langs de oude klassieke afdeling en de moderne studiezalen. We bewonderen oude handgeschreven boeken en ook de speciale kinderafdeling, waar men zeer trots op is. De rondleiding gaat naadloos over in het aangrenzende lokale museum, waar werken uit de Vroegmoderne Tijd (Rubens!) en 20^e eeuws neorealistisch werk elkaar afwisselen, alles smaakvol en indrukwekkend tentoongesteld. Overweldigd door deze culturele rijkdom en de openheid waarmee dit voor publiek toegankelijk is, is onze indruk dat het in deze learning city in de eerste plaats om het levend houden van het culturele erfgoed gaat. Als extraatje bezoeken we de oude Romeinse baden die verscholen liggen onder een oud Dominicanenklooster. Uiteindelijk komen we uit bij het stadhuis. De burgemeester, Paolo Calcinaro, heeft tijd gemaakt om ons te ontvangen en welkom te heten. Dat zou in Nederland niet zo snel gebeuren. Hij houdt geen inhoudelijk verhaal, maar vertrouwt ons vervolgens toe aan professor Carlo Nofri en professor Ettore Fedeli. Hier komt het inhoudelijke verhaal aan bod.

In 2018 werd Fermo een UNESCO learning city, toen de gemeenteraad Van Fermo het wetenschappelijk comité van de Universitair Instituut San Domenico formaliseerde. Eerste activiteit was het 'Fermhamente', het Wetenschapsfestival, dat sindsdien elk jaar plaatsvindt. Het is een van de belangrijkste culturele evenementen in de stad en een geweldige gelegenheid voor niet-formeel onderwijs: <https://www.fermhamente.it/en-gb>. Al snel wordt ook de samenwerking met andere Italiaanse learning cities gestart, met Palermo, Turijn, Triëst, Lucca en de regio Calabrië. Binnen het UNESCO netwerk vormen zij een eigen nationaal netwerk. Ten tijde van de coronacrisis neemt Fermo actief deel aan internationale webinars over hoe steden de kracht van niet-formeel en informeel leren benutten om te reageren op de COVID-19-crisis. UNESCO heeft hiervan ook twee publicaties gemaakt: [Issue note: How cities are utilizing the power of non-formal and informal learning to respond to the COVID-19 crisis | UIL \(unesco.org\)](#) en [Snapshots of learning cities' responses to COVID-19 | UIL \(unesco.org\)](#). Daarnaast participeert Fermo in de coordinating board van het GNLC cluster Equity and Inclusion. In 2021 is de vereniging 'Fermo Città dell'Apprendimento' (Fermo Learning city) opgericht. Na de nodige voorbereidende vergaderingen van een Promotiecomité, keurde de gemeenteraad op 30 april 2021 met eenparigheid van stemmen de oprichting goed van een vereniging zonder winstoogmerk met als belangrijkste doelstellingen het bevorderen van levenslang leren in de stad en het versterken van de ontwikkeling van de UNESCO learning city, waarbij de hele lokale gemeenschap betrokken is, met name

de onderwijssector, maar ook alle andere publieke en particuliere entiteiten. De stichtende leden van het nieuwe orgaan zijn de gemeente Fermo, die het voorzitterschap op zich neemt met Francesco Trasatti als afgevaardigde van de burgemeester, het San Domenico Instituut (vice-voorzitterschap) en de 'Associazione degli Industriali del Fermano' (de lokale vereniging van bedrijven).

Dankzij de learning city zijn ook twee andere projecten in de afgelopen jaren van de grond gekomen: het project 'Deaf-friendly City' en 'di UNIPOP'.

Fermo Deaf-friendly City is een project dat tot doel heeft de eerste Italiaanse stad te creëren die gemakkelijk toegankelijk is voor dove bezoekers en toeristen door de communicatiebarrières te slechten. Het project richt zich op de provincie Fermo en in het bijzonder op de Riviera Fermana, waar Fermo en Porto San Giorgio liggen. Het project is verdeeld in verschillende onderling verbonden acties, waarvan sommige zeer innovatief zijn: taalcursussen om werknemers in de sectoren toerisme, openbare diensten en gezondheidszorg basiskennis bij te brengen van gebarentalen, een fundamenteel communicatiemiddel voor doven; empowerment van lokale doven die zullen worden geselecteerd en opgeleid tot 'dovenambassadeurs' om dove bezoekers te verwelkomen; de implementatie van een innovatieve software- en hardwareomgeving voor hotels en pensions om de communicatie met dove klanten te vergemakkelijken door uitsluitend visuele modaliteiten toe te passen; de productie en gratis verspreiding van een meertalige applicatie voor toeristische informatie (gebarentaal en ondertiteling in gesproken talen) voor tablets en smartphones die informatie verstrekt over plaatselijke attracties en diensten; de oprichting van een informatiepunt in gebarentaal voor dove toeristen op de internationale luchthaven van Ancona als eerste 'contactpunt' voor inkomende dove toeristen; de oprichting van een zomercentrum bij het bovengenoemde informatiepunt om een online-tolkdienst aan te bieden die 7/7 op aanvraag werkt en zowel vanaf mobiele apparaten als vanaf personal computers toegankelijk is voor bezoekers, touroperators, gezondheids- en veiligheidsdiensten voor noodgevallen (politie, carabinieri, enz.). Er is ook een zomers 'dovenvriendelijk strand' gepland, met visuele signalen en volledige bijstand in gebarentaal voor zowel Italiaanse als buitenlandse bezoekers. Het doel is doventoeristen aan te trekken door geïntegreerde pakketten samen te stellen samen met reisbureaus en touroperators, en deze vervolgens op de internationale markt te verkopen om een tastbaar economisch effect van het project op de plaatselijke gemeenschap te garanderen.

Het tweede project is UNIPOP Fermo, opgericht in 2021. Deze Universiteit voor Volwassenenonderwijs (Università Popolare, volksuniversiteit) heeft als doel een bijdrage te leveren aan de UNESCO sustainable development doelen 4 (Ensure quality, equitable and inclusive education and lifelong learning opportunities for all) en 11 (Make cities and human settlements inclusive, safe, resilient and sustainable). Aanleiding is de culturele armoede in Italië. Meer dan 31 miljoen Italianen (van de 60) lezen nog geen boek per jaar. Een derde van de bevolking tussen 16 en 65 is niet in staat een korte zin te begrijpen of te schrijven. 40% heeft moeite om een eenvoudig krantenartikel te begrijpen. Een derde van de bevolking tussen 18 en 45 is analfabeet. Deze groep bestaat voornamelijk uit ouderen, jonge NEETS, gehandicapten, werklozen en migranten. Wat wil UNIPOP daaraan doen? Het opleidingspotentieel van de hele stad mobiliseren: onderwijsinstellingen, openbare diensten, ondernemingen, culturele en vrijwilligersorganisaties, burgers en een groot cultureel vrijwilligerswerk op gang brengen. Men wil een cultuur van permanent leren bevorderen, als fundamentele factor voor gezondheid en welzijn. Daartoe moet het leren in gezinnen en in de gemeenschap nieuw leven ingeblazen worden en een gevoel van solidariteit en verbondenheid van elk individu met de stadsgemeenschap ontwikkeld worden. Ook moeten de relaties tussen de verschillende generaties versterkt worden.

De volledige naam van UNIPOP is POPULAR UNIVERSITY OF FERMO - CITY OF LEARNING AND MEMORY. Omdat men van mening was dat het opbouwen van een gemeenschappelijk geheugen als een collectieve autobiografie van de stad en haar inwoners, het bindende en transversale thema van de opleidingsactiviteiten zou kunnen vormen, dat iedereen de mogelijkheid zou kunnen bieden zich een integraal deel van de gemeenschap te voelen. Daartoe werden autobiografie cursussen georganiseerd, in samenwerking met de LUA (Vrije Universiteit voor Autobiografie van Anghiari). Het succesvolle resultaat van de cursussen leidde tot de oprichting van een permanente kring voor autobiografisch schrijven en cultuur. Deze organiseerde het Festival 'OCTOBER IN DE FAMILIE', waar persoonlijke autobiografieën en familiegeschiedenissen gepresenteerd werden. Dit bleek een schot in de roos, want er waren heel veel deelnemers. Er zijn nu twee werkplaatsen ingericht gewijd aan geheugen en leerprocessen: MEMORY TRAINING en AUTO(PHOTO)BIOGRAPHY. Dit jaar zal worden overgegaan van persoonlijke en familiale autobiografie naar gemeenschapsbiografie door de opbouw van een netwerk van 'Huizen van het Geheugen' in de sociale centra van de wijken, scholen en parochies van de stad. De verzamelde herinneringen worden gearchiveerd in een speciaal fonds van de Stadsbibliotheek en met elkaar verbonden via een digitaal portaal. Daarnaast worden er intergenerationele workshops georganiseerd in scholen, waar leerlingen, ouders en grootouders over verschillende thema's van gedachten wisselen. Ook vinden er computerklassen plaats waar jongeren ouderen helpen met de belangrijkste digitale toepassingen. Nieuwe initiatieven zijn het Festival van de Kalligrafie, waarin de generaties van gedachten kunnen wisselen over het leren schrijven, en het Festival van het Aqualleren, waar kunstenaars uit de hele

wereld mensen helpen om zich via het aquarelleren te uiten. De Universiteit van de Volwasseneneducatie is een groot succes. In zestien maanden tijd zijn er meer dan 70 initiatieven uitgevoerd, waaraan zo'n 2000 mensen hebben deelgenomen. Er zijn samenwerkingsovereenkomsten gesloten met 7 onderwijs- en opleidingsinstellingen en er is samengewerkt met 18 culturele en vrijwilligersverenigingen uit de stad.

De dag werd afgesloten met een galadiner voor 100 personen in het hotel, waar we tot onze verrassing niet op Italiaans eten getraceerd werden, maar op tal van Tanzaniaanse gerechten. Deze werden bereid door een groep die uitgenodigd was om een kookworkshop te geven op de Tipicita.

Het programma van de tweede dag was:

- Deelname aan 'Tipicità', de 31e editie van een regionaal festival gewijd aan wijnen, gerechten, streekproducten en toeristische mogelijkheden in Marche.
- Toelichting door Dr. Alberto Monachesi over de opzet en organisatie van het festival.
- Ronde tafel van de Raad voor Toerisme met een presentatie van onszelf als Nederlandse delegatie.
- Bezoek aan de stands en deelname aan een culinaire academie) door een lokale sterrenchef kok/ Show Cooking: Tanzania – Africa in one nation.
- Bezoek aan de Montepacini zorgboerderij annex restaurant met uitleg, rondleiding en maaltijd van boerderijproducten.

Die zondag gaan we naar het Fermoforum, een grote overdekte hal, waar de driedaagse Tipicità plaatsvindt, een evenement dat nu voor de 31e keer georganiseerd wordt: eten in al zijn vormen, maar ook ervaringstoerisme en high-end, van de regio Marche tot de wereld, met grote persoonlijkheden en sterrenchefs. Meer dan 100 evenementen rond kookworkshops en proeverijen en landschaps- en high-tech producties. Meer dan 200 standhouders in de 13.000 vierkante meter overdekte ruimte, voornamelijk uit de regio Marche, maar ook uit andere Italiaanse regio's en de wereld. Onbereikbare specialiteiten, functionele, biologische en biodynamische voedingsmiddelen, kenmerkende bubbels en bieren, het voedsel dat is geweest en het voedsel dat zal zijn. Naast eten en wijn zijn er voorstellingen voor belevingstoerisme en de zone 'Kunst & Genie', om de creativiteit en het vakmanschap uit de regio uit te stralen. We krijgen uitleg van Dr. Alberto Monachesi (hoofd van Tipicità) over de opzet en organisatie van het festival. Hij vertelt over hoe het festival van een klein plaatselijk evenement uitgegroeid is tot een event waar mensen uit heel Italië naar toe komen. De laatste jaren is de connectie met het concept learning city tot stand gekomen, waarbij er meer dan ooit de nadruk gelegd wordt op de kookworkshops waaraan mensen kunnen deelnemen. De organisatie is ook gegroeid van 6 mensen tot 200 mensen. Het is geen hiërarchische organisatie, maar een organisatie met roulerend leiderschap. De beurs (want daar kun je het het beste mee vergelijken) is drukbezocht, maar we hadden wat meer aandacht voor duurzaamheid verwacht.

Aan het eind van de middag gaan we naar zorgboerderij Montepacini. De boerderij is eigendom van de gemeente en wordt sinds 2015 gebruikt als hoofdkantoor van een sociaal en educatief boerenbedrijf, een punt voor de directe verkoop van landbouwproducten en een restaurant waar jongvolwassenen met een beperking een actieve rol vervullen in het beheer van de verschillende diensten. Er wordt gewerkt aan perspectief van verbetering van voedselsoevereiniteit, biodiversiteit, korte toeleveringsketen en ecologische duurzaamheid. Naast de boerderij is ook een gemeentelijk sociaal-educatief revalidatiecentrum van jong gehandicapte volwassenen, waar therapiemogelijkheden zijn. Na de rondleiding worden we op een heerlijke maaltijd met zelfgemaakte boerderijproducten getrakteerd.

Het programma van de derde dag was:

- Bezoek aan de Terminal: een transitruimte die jongeren de gelegenheid biedt om elkaar te ontmoeten
- Presentatie van de Capodarco Community
- Bezoek aan de Villa di Capodarco en een lunch met de bewoners
- In de middag bezoek aan een plaatselijke schoenenfabriek Galluci

De derde dag komen we bij de Terminal, een voormalig busstation, nu gedeeltelijk omgebouwd tot een post voor de sociale promotie van jongeren. Het is een hangplek voor (spijbelende) jongeren, een nieuwe kans voor jongeren in de provincie Fermo om elkaar te ontmoeten en zich te uiten. Ook zijn er altijd jongerenwerkers en een psycholoog aanwezig, mensen die niet aan de onderwijsinstellingen verbonden zijn. Het is een vrijplaats voor jongeren, waar ze onbevreesd hun hart kunnen luchten. Door dit project wordt rondhangen elders, vandalisme en overlast voorkomen. Er is ook een bijzonder project aan verbonden, Fermano's social radio. Dit project werkt met radio- uitzendingen, podcasts en videostreaming met als doel mogelijkheden voor jongeren te bevorderen op het gebied

van reizen, muziek, kunst, toerisme, ideeën, projecten, vrijwilligerswerk, sociale promotie, sport, onderwijs en werk. Het jongerenproject is opgestart met ondersteuning vanuit de Community of Capodarco. Dit is een vereniging zonder winstoogmerk, opgericht in 1966, die zich inzet voor het verwelkomen van mensen in omstandigheden van ernstige ontberingen. Het doel van de gemeenschap is om een relatiemodel voor te stellen dat gebaseerd is op luisteren, acceptatie en wederkerigheid. Het is georganiseerd in een algemene gemeenschap en lokale communities, samengesteld uit leden en met hun eigen bestuursorganen.

Don Franco_Monterubbiansesi besloot samen met een groep van dertien gehandicapten een project van communaal leven te proberen in een oude verlaten villa in Capodarco di Fermo. De groep groeide zeer snel dankzij de bijdrage van vele vrijwilligers en andere mensen met een handicap die het project omarmden. Geleidelijk aan splitsten sommige groepen zich af van de centrale kern om de ervaring van Capodarco ook in andere delen van Italië te 'exporteren'. Tegenwoordig zijn er communities in 14 steden en 11 regio's van Italië, honderden mensen omvattend, waaronder jongeren, ambtenaren, maatschappelijk werkers en vrijwilligers. De gemeenschap is tegenwoordig ook internationaal actief.

We brengen vervolgens een bezoek aan de leefgemeenschap in de oude villa in Capodarco di Fermo, waar we rondgeleid worden en samen met de bewoners de lunch gebruiken. Wat opvalt is dat de leefgemeenschap volledig autonoom is. Verzorgend en ondersteunend personeel is er echt ten dienste van hen en niet omgekeerd. Tegelijkertijd lijkt er weinig contact met de samenleving, men woont er erg geïsoleerd op een heuvel buiten het dorp. Een manier om de samenleving naar binnen te halen zijn de bijeenkomsten die gehouden worden waar bekende Italiaanse auteurs hun nieuwste boek komen presenteren, dat trekt natuurlijk wel publiek.

Aan het eind van de middag bezoeken we de schoenfabriek Galluci, een echt familiebedrijf dat zich specialiseert in de productie van gezonde en comfortabele schoenen in lijn met de flamboyante Parijse modesmaak en de technieken van de Engelse traditionele constructie. We krijgen een zeer uitgebreide rondleiding door de eigenaar die tevens voorzitter is van de jongerenafdeling van de ondernemersvereniging van Fermo. Wat bedoeld was als voorbeeld van een lokaal bedrijf waar 'onderwijs op de werkplek' een relevant aspect van het bedrijfsontwikkelingsplan is, kwam echter niet uit de verf. Op de website van het bedrijf was nog wel informatie te vinden over de omschakeling naar een duurzame productiewijze. Zo is er een analyse van de productiecycclus gemaakt om te begrijpen waar de uitstoot van broeikasgassen vandaan komt en wordt de fabriek volledig aangedreven door energie uit

hernieuwbare bronnen. Er worden tanks voor de opvang van regenwater gebruikt en de was wordt gerecycled. Ook zorgt het bedrijf ervoor dat de arbeidsomstandigheden veilig zijn, dat er geen kinderarbeid wordt uitgebuit, dat de werknemers met waardigheid en respect worden behandeld en dat de productieprocessen milieuvriendelijk zijn.

Tenslotte volgt 's avonds nog een kort afsluitend gesprek met Carlo Nofri over het vervolg. Hij wil graag in contact komen met dovenverenigingen in Nederland, het is voor hem echt belangrijk dat er nu ook dove toeristen naar Fermo komen. Daarvoor heeft hij een hele campagne opgezet met instellingen voor toerismebevordering en reisbureaus. Wij hebben aangegeven een Engelse versie van ons verslag naar hem toe te sturen en in overleg met de UNESCO commissie Nederland te kijken of er na afloop van het project een bijeenkomst in Nederland georganiseerd kan worden om de ervaringen uit het project te delen en dat we hem daarbij misschien als gast kunnen uitnodigen. Als hij naar Nederland komt, kunnen we hem waarschijnlijk ook in contact brengen met dovenverenigingen.

Jumbo Klercq, projectcoördinator

De reflectie

Lees verder hieronder de impressies van de deelnemers aan dit studiebezoek en oordeel zelf of deze studiereis wat opleverd heeft.

1. Wat is je het meeste bijgebleven van je bezoek aan Pécs?

Allette Snijder, Project coördinator Healthy Ageing Network Noord Nederland: Een fijn, gelijkgestemd reisgenootschap. De Italiaanse partners hebben enorm hun best gedaan om ons een goed/vol programma te bieden om hun informatie te delen en waren erg gastvrij.

Debby Heltzel, Projectmedewerker Gelrepact, project coördinator Servicebureau Vereniging Technische Bedrijfsscholen, Projectleider Leerloket Regio Foodvalley/ landelijk kernteam van school naar werk: De organisatie in Fermo heeft er alles aan gedaan om ons gastvrij te ontvangen. Van de transfer naar het hotel als ook het vervoer gedurende de dagen. Ook het beschikbaar stellen van een student Frenkie die alles vertaalde voor ons. We hebben diverse projecten gezien waardoor we een breed beeld kregen van de inclusiviteit van de stad. Kenmerkend is dat deze relatief kleine gemeenschap door informele connecties verschillende projecten tot stand weet te brengen. Waar wij in Nederland een erg (over) geformaliseerd land zijn is dit een verademing om mee te maken. 😊

Lidwien Vos de Wael, EPALE-ambassadeur en expert duurzaamheid en educatie, en mede-eigenaar van Wijngaard El Placer, Lelystad: De learning city biedt vooral een mooie aanleiding/kapstok/paraplu om samenwerking met een veelheid van organisaties aan te gaan. Er is vrijheid van keuze hoe je de learning city invult en dat is een sterke kant, maar kan tegelijk ook een zwakke kant zijn. De invulling en uitvoering van learning city lijkt sterk af te hangen van de drive van personen. Ook hier weer: dat is een sterke én zwakke kant.

Sabine de Bruijn, antropoloog, innovator, change agent, strateeg, Flevomeer Bibliotheek, Lelystad: De betrokkenheid van de politiek bij learning cities en de heldere gezamenlijke focus inclusieve samenleving. De uitwerking hiervan in het museum vond ik heel mooi: de historische rijkdom van de stad ontsluiten aan de huidige inwoners, waaronder aan blinden.

2. In welk opzicht heb je door het bezoek aan Fermo een beter inzicht gekregen in het concept van een learning city?

Allette Snijder: Een learning city kan in diverse landen/regio's op een andere manier worden opgepakt. Er is geen vaste structuur of een vastomlijnde checklist die voor alle learning cities geldt. Het is maar net hoe een regio of stad hier zelf op in steekt en op welk onderdeel en thema zij de nadruk leggen om hun inwoners tegemoet te komen

Debby Heltzel: Ik heb hier niet echt een beter inzicht door gekregen. Het heeft me wel nog meer enthousiast gemaakt over een concept waar ik zeer in geloof.

Lidwien Vos de Wael: Binnen het UNESCO-concept zijn brede keuzemogelijkheden om een Learning city vorm te geven en te kiezen voor de richting die bij de specifieke stad past. Fermo koos voor het thema Equity and Inclusion. Dit is nog steeds een heel breed thema. Bij het concept van de learning city staat samenwerking centraal: binnen de stad zelf en ook met andere learning cities (in dit geval) in Italië. Samenwerking met zeer verschillende steden (qua grootte en anderszins) blijkt echter niet eenvoudig. Ik denk dat steden het prettig vinden om in een UNESCO-netwerk te participeren, want dat geeft een kader en status. Mij werd echter niet duidelijk hoe UNESCO verder een rol speelt in de praktijk van de Learning city.

Sabine de Bruijn: Een learning city kan een positieve kapstok zijn voor partners om samen op te trekken vanuit eigen expertise. Een learning city geeft hieraan een positieve en samenbindende communicatie. Het is wel van belang om kaders te stellen aan de inhoud van een learning city. Dit werd ook zo benoemd door de Italiaanse delegatie.

3. Wat vind je van de beleidsmatige/strategische aanpak van learning city Fermo?

Allette Snijder: Wat mij opviel is dat het vooral vanuit de universiteit is opgepakt en bedacht. Ik kreeg niet het idee dat er vooraf met de inwoners was afgestemd waar zij zelf behoefte aan hebben of wat hun wens is. Wel mooi dat bijvoorbeeld veel ondernemers zich inzetten om gebarentaal te leren.

Debby Heltzel: Ik heb dit stuk niet voldoende belicht gezien en gehoord. Het is erg projectmatig gestuurd. Het zijn veelal losse projecten waar de onderlinge verbinding niet gezocht wordt.

Lidwien Vos de Wael: Eigenlijk hebben we dit gesprek niet echt met hen gevoerd. Het is dan ook niet duidelijk waarom Fermo koos voor Equity and Inclusion, waarom voor mensen die doof zijn en hoe dit past in de situatie van deze stad. We weten onvoldoende wat de problematieken van de stad zijn. Het lijkt een beetje privékeuze van professor Carlo te zijn. Dat hoeft overigens niet erg te zijn. Het initiatief voor de learning city kwam van de universiteit (prof. Carlo Nofri) en hij heeft daar de gemeente/ burgemeester en andere sleutelfiguren (oud-burgemeester Hector) bij betrokken. Centraal staat de Deaf-friendly City, wat op den duur perspectief kan bieden/economisch wat kan opleveren, nog los van de inclusiegedachte die hierbij zit. Voor het bereiken van meer buitenlandse dove toeristen lijkt dit minder zinvol, omdat de gebarentaal overal anders is. Naast dit project staat ook de waardevolle (her?)oprichting van de volksuniversiteit, waarmee je veel inwoners kan bereiken.

Sabine de Bruijn: De learning city in Fermo blijkt een combinatie van educatieve en economische belangen. De focus vanuit de inclusieve samenleving is helder, maar deze wordt ook bedreigd doordat er concrete resultaten geleverd moeten worden. De politiek lijkt meer interesse te hebben in de economische meerwaarde en ik heb de indruk dat zij wellicht vanwege het achterblijven van resultaten, zelf andere succesvolle projecten aan het concept learning cities verbindt. Denk aan het Tipicita festival. Je merkt dat er spanning is ontstaan tussen de ideologische kernpartner van learning city (universiteit UNIPOP) en de meer pragmatische partner (gemeente Fermo). Wat verder succesvol lijkt zijn de educatieve activiteiten van de UNIPOP. Hier wordt beleid direct omgezet in concrete output. Dat is makkelijker te verantwoorden dan het project Fermo Deaf-friendly city met hogere ambities en langere termijn doelen.

4. De eerste dag van ons bezoek stond in het teken van gesprekken met verschillende lokale organisaties:

- bezoek aan, openbare bibliotheek
- bezoek aan plaatselijk museum
- gesprek met burgemeester.

Wat waren je belangrijkste indrukken hierbij?

Allette Snijder: Mooie voorbeelden hoe zij vanuit hun gedachtengoed insteken op het learning city concept en publieke (ontmoetings)plekken hierbij betrekken.

Het is natuurlijk volledig subjectief of je vindt dat het efficiënt of werkbaar is. De inzet is er zeker dus dat is een goed uitgangspunt.

Debby Heltzel: De public library was een mooi voorbeeld over het mogelijk maken van het ontwikkelen van de inwoners. Toegankelijk en gratis voor iedereen als ook een podium geven binnen de bibliotheek voor kunst en geschiedenis. Het Civic museum was leuk en interessant om te zien en ook hier was het goed om te horen dat dit museum ook een rol heeft om de inwoners van Fermo mee te nemen in hun eigen geschiedenis. De meeting met de burgemeester was informeel en dit gaf goed aan hoe de informele cultuur binnen Fermo georganiseerd is. Het feit dat de burgemeester tijd neemt om kennis met ons te maken zal in Nederland niet aan de orde zijn. De dagen erna hebben we hem tijdens veel festiviteiten gezien en dit laat zijn betrokkenheid bij de gemeenschap zien.

Lidwien Vos de Wael: We werden goed ontvangen in de bibliotheek en het museum, met zorg voor detail. Beide instellingen maken de geschiedenis zichtbaar/tastbaar en linken deze aan de huidige tijd. Ze zijn trots op hun culturele erfgoed, waar ze overigens ongeveer onder bedolven worden: zo is het bijvoorbeeld ondoenlijk om alle weg geplamuurde fresco's in ere te herstellen en staan de kerken open ondanks het risico op diefstal of vandalisme, want 'er is een overvloed aan historisch materiaal'. Het werd niet duidelijk in hoeverre bieb en museum met specifieke doelgroepen werken. Hoe zit het bijvoorbeeld met het bereiken van laaggeletterden of migranten? Onduidelijk bleef ook/hoe of de medewerkers zelf de verbinding met de learning city ervaren. Zo kon de museumdame geen antwoord op vragen over wat de learning city voor hen opleverde. De ontmoeting met de burgemeester liet de betrokkenheid van de gemeente bij de learning city zien en was een aardige formaliteit. Onze delegatie werd door de gemeente zeer goed begeleid, qua vertaler, vervoer en mooi onderdak.

Sabine de Bruijn: Zie bij 1: hoe het museum (en de bieb) invulling geven aan deaf-friendly city. De meeting met de burgemeester was weinig inhoudelijk.

- Presentatie Fermo learning city
- Presentatie project Deaf-friendly city
- Presentatie UNIPOP Popular University

Wat sprak je aan in deze presentaties en waarom?

Allette Snijder: Voor mijzelf was de deaf-friendly city de meest aansprekende. Dit is natuurlijk een heel mooi iets om een bepaalde groep inwoners beter te includeren en te laten participeren in de maatschappij. Een belangrijk uitgangspunt voor hen hiervoor was het aantrekken van meer bezoekers/toeristen naar Fermo. Ik vraag me af hoe effectief dit is als ze vasthouden aan de Italiaanse versie van gebarentaal in plaats van een meer algemene (bijvoorbeeld Engelse). Aangezien er grote verschillen zitten in de verschillende gebarentalen, zul je nog veel dove toeristen niet kunnen 'bedienen'. Erg jammer vond ik dat deze presentaties volledig 'zenden' was. Er was maar weinig ruimte voor vragen en er was geen interesse in hoe wij dingen doen (delen van kennis, goede voorbeelden, etc).

Debby Heltzel: Ik vond dit interessante presentaties. Het deaf-friendly project is een heel mooi voorbeeld van een learning city. Het feit dat iedere inwoner de mogelijkheid krijgt om de gebarentaal te leren (gratis) om zo met dove toeristen te kunnen communiceren is een heel mooi project. Zeker ook ondersteund met de app, deaf-friendly beaches, enz. De UNIPOP Popular University past exact in een learning city. Deze laagdrempelige manier van allerlei cursussen die je kunt volgen om je te blijven ontwikkelen vond ik heel inspirerend en hier vond ik dat er wel goed was nagedacht over Leven Lang ontwikkelen.

Lidwien Vos de Wael: De presentatie van Fermo learning city gaf een goed overzicht van de (vele) activiteiten die in een relatief korte periode gedaan zijn. Opmerkelijk vond ik het Italiaanse netwerk van learning cities. Goed idee voor Nederland? Het deaf-friendly city project vind ik vanuit de inclusiegedachte zeker de moeite waard, voor zover het gaat om de Italiaanse bevolking. Het ligt minder voor de hand als je daarmee ook buitenlandse toeristen wil aantrekken. Want doventaal is in ieder land weer anders. Qua aantallen is de aandacht voor doven een niche, maar dat maakt het niet minder waardevol. Wat was het verhaal over de UNIPOP Popular University een mooie sprankelende presentatie en wat een goed initiatief om de volksuniversiteit op deze wijze nieuw leven in te blazen! Het werken met autobiografieën en geheugen spreekt veel mensen aan en heeft potentie. De activiteiten van de nieuw opgerichte volksuniversiteit, met name het autobiografische werken, vond ik erg interessant. Dit is een mooi middel om veel verschillende doelgroepen te bereiken en aan empowerment te werken. Er is ook een zinvolle samenwerking met een in dit thema gespecialiseerde Vrije Universiteit van Anghiari (IT). De inspanningen om handwriting op de kaart te zetten waren voor mij een eyeopener. Ik hoef maar naar mijn eigen onmogelijke handschrift sinds het computertijdperk te kijken. Goed initiatief! Ook vanuit het oogpunt van Bildung. Met de hand schrijven is meer dan een technische kwestie en raakt aan andere emoties. Ook hier zoekt Fermo weer creatief de samenwerking door dit thema ook bij UNESCO voor te stellen als cultural heritage.

Sabine de Bruijn: De educatieve activiteiten van UNIPOP zijn innovatief en goed bezocht. Vanuit de interesse van de inwoners werken: dat is vaak het meest effectief. Deaf-friendly city is sterk ideologisch, men lijkt zich ook te vergalopperen in de doelgroep zelf. Wat wil de dovengemeenschap eigenlijk zelf? Mij niet helder.

5. De tweede dag:

- Deelname aan het 31^e Fermo Tipicita Festival.
- Toelichting op de opzet en organisatie
- Rondleiding
- Presentatie NL tijdens forumgesprek
- Show cooking Tanzania

Op welke manier paste dit in het concept van een learning city?

Allette Snijder: Alhoewel het een mooi festival is, en ik heel goed begrijp dat ze hier trots op zijn, zag ik niet direct de link met een learning city. De show cooking Tanzania sprong er ook wel wat raar uit aangezien er puur een klein half uurtje mensen werden voorgesteld en bedankt en dat was het. Dus er werd niets getoond van koken of inspiratie en ik begrijp niet echt waarom dit een groot onderdeel van het middagprogramma was.

Debby Heltzel: Dit was een leuk bezoek maar past wat mij betreft minder in het concept learning city. Het is een commerciële foodbeurs waar business-to-business zaken gedaan worden en er kennis gemaakt wordt met lokale producten. Ik vraag mij af of onze presentatie tijdens het forumgesprek voor de juiste doelgroep was. We zijn naar de show cooking Tanzania geweest maar dit had geen toegevoegde waarde in learning city. Het was een pr-praatje om je vakantie naar Tanzania te boeken

Lidwien Vos de Wael: Tipicita was een aardige commerciële beurs over lokale producten, maar een gemiste kans als het om educatie gaat. Zo'n beurs zou mooi kunnen passen binnen non-formeel leren, maar daarvoor waren slechts beperkt aanknopingspunten. Jammer, want je kan bezoekers eenvoudig met workshops en gerichte presentaties aan het denken zetten over korte voedingsketens, anders eten, milieuvraagstukken, etc. (vergelijk jaarlijkse Biobeurs in Nederland). Ook qua duurzaamheid kan de organisatie nog wel wat slagen maken. Maar natuurlijk kan je op zo'n beurs ook gewoon genieten van het lekkere voedsel en de mooie wijnen. De presentatie van Nederland leek meer op een verplicht nummer (sorry...). Er was geen interactie en ik heb geen idee wat de bezoekers hiervan hebben opgepikt.

Sabine de Bruijn: Het was een interessante ervaring om de verschillende belangen van de learning city partners in werking te zien. Als UNIPOP met een cursus gebarentaal de standhouders en bezoekers had kunnen bereiken, zou dat een interessante zijn geweest.

Bezoek aan zorgboerderij en restaurant Montepacini Farm Hoe past het concept van deze zorgboerderij bij een learning city?

Allette Snijder: Dit vond ik toch wel het mooiste voorbeeld wat we bezochten. De leer/inzet/inclusie ideeën van dit concept passen mooi binnen een learning city. Gepassioneerde begeleiders en een mooie zinvolle tijds/dagbesteding voor het 'personeel'. Er werd goed getoond hoe je toch gebruik kunt maken van talenten van personen die op andere gebieden misschien net niet goed mee kunnen doen.

Debby Heltzel: Dit concept past wat mij betreft heel goed binnen learning city. Hier komen doelgroepen samen en werken en wonen ze om een zo zelfstandig mogelijk leven op te bouwen. Dit was een mooi voorbeeld.

Lidwien Vos de Wael: Het bezoek aan zorgboerderij en restaurant Montepacini Farm vond ik een highlight. Marco vertelde vooral over het aspect van de zorgboerderij. Wat ze daarin bereiken vond ik indrukwekkend en raakte me echt. Mensen met een beperking in de keuken, de bediening, op het land, in het voetbalteam. Bij Montepacini krijgt de learning city-focus op inclusie een goede invulling. Andere waardevolle en educatieve aspecten van Montepacini werden me pas later duidelijk toen ik de website bekeek. Dit biologische sociale bedrijf is een CSA (Community Supported Agriculture) en heeft derhalve een sterke relatie met de omgeving (consumenten en producenten). Deelnemers in de CSA leren over voedsel, voedselketen. Er wordt geleerd door de mensen met een beperking en door de deelnemers aan de CSA.

Sabine de Bruijn: Ik denk dat hier de link met de focus op een inclusieve samenleving is gelegd. Wel vraag ik me af hoe de UNIPOP hieraan gelieerd is of beter kan zijn. Het kwam over als een op zichzelf staand voorbeeld van 'hoe het ook kan'. De link met het netwerk zag ik niet.

6. De derde dag bezochten we het jongerenproject in de Terminal, de woonzorggemeenschap Capodarco en de schoenenfabriek Galluci

Allette Snijder: Ik zag niet de relevantie van de schoenenfabriek binnen een learning city concept. Maar het is natuurlijk iets waar ze in de regio trots op zijn en ons wilden laten zien. Het jongerenproject in de Terminal en de woonzorggemeenschap Capodarco zijn in beginsel mooie concepten. Ik denk wel dat er wat hiaten in de uitvoering hiervan zitten. Binnen de Terminal zijn de begeleiders alleen maar tussen 12/13 en 14.00 aanwezig. Dan zijn de 'hangjongeren' of spijbelaars natuurlijk allang weg en op pad. Doe dit juist in de ochtend, als je ziet welke jongeren er over blijven als de rest naar school is. Woonzorggemeenschap Capodarco is natuurlijk een mooi iets. Dat mensen met verschillende achtergronden en diverse beperkingen ergens bij horen en welkom zijn. Zelf mis ik wel een stukje inclusie op het gebied van bij de maatschappij horen. Aangezien de woonzorggemeenschap op een hele afgelegen locatie ligt, is er maar weinig contact met de omgeving of maatschappij. Het voelde vrij afgesloten van alles.

Debby Heltzel: Hier miste ik de verbinding met het onderwijs. Het is een project op zich maar je zou hier zoveel meer uit kunnen halen als je de samenwerking zoekt en zo een beschermende schil voor de jongeren vormt, zeker als je ouders ook betreft.

Lidwien Vos de Wael: Het Terminalproject vond ik een mooie vondst: ga een vertrouwensrelatie met de jongeren aan op de plek waar ze zich bevinden. Goed dat het geen verlengstuk van hun school is. De woonzorggemeenschap Capodarco ligt op een prachtige plek, maar is wellicht ook een geïsoleerd eilandje. De relatie met de omgeving lijkt niet groot te zijn. Wel goed dat ze hun bibliotheek op eigen terrein houden en dat studenten en onderzoekers naar hen toe moeten komen om de boeken te raadplegen. De relatie met de learning city werd mij hier niet duidelijk.

Sabine de Bruijn: Terminal: interessante aanpak om kwetsbare jongeren te ondersteunen. Ik mis de peer-to-peer aanpak, dat blijkt ook een intern verschil van inzicht te zijn tussen directeur en projectleider. Over Capodarco dezelfde opmerking als bij de zorgboerderij: prachtig initiatief maar de verbinding met de samenleving en het netwerk learning cities heb ik niet gehoord. Een verbinding met studenten van bijvoorbeeld zorgopleidingen was er niet. Het bezoek aan de schoenenfabriek was pure promotie vanuit de gemeente.

7. Hoe vond je de afsluitende sessie met Carlo Nofri?

Allette Snijder: Tja... waar dit toch het moment was om de samenwerking op te zoeken en te luisteren naar de ideeën en het uitwisselen van kennis, was dit toch wel een hele zeldzame sessie waarbij vooral Carlo aan het woord was. Vooral overtuigd van eigen ideeën en manier van doen en weinig openstaan voor de anderen. Oprecht jammer en ik denk een gemiste kans.

Debby Heltzel: Het werd duidelijk dat Carlo Nofri als doel heeft resultaten te behalen met het deaf-friendly project. Dit is een goed streven alleen waren we niet in gesprek en contact met elkaar om dieper om het project en samenwerking in te gaan

Lidwien Vos de Wael: Achteraf bekeken vond ik deze laatste sessie toch wat merkwaardig. Opmerkelijk vond ik dat op geen enkel moment naar onze indrukken werd gevraagd. Hoe dat te duiden: was er geen interesse of wilde men ons gewoon graag zo veel mogelijk willen bieden? Duidelijk werd dat Carlo dringend behoefte heeft aan verdere samenwerking met andere organisaties in het buitenland en graag ziet dat wij daar een rol in spelen. Zijn Deaf Friendly City project heeft blijkbaar meer impuls (of erkenning) nodig.

Sabine de Bruijn: Heel inzichtelijk en ook een voorbeeld hoe het concept learning city instrumenteel wordt ingezet om het politieke draagvlak te vergroten.

8. Welke nieuwe vragen zijn er bij je opgekomen naar aanleiding van het bezoek aan Fermo?

Allette Snijder: -

Debby Heltzel: Ik geloof nog steeds heel erg in learning cities. Zeker gezien het beleid in NI waar nu heel erg ingezet wordt op Leven Lang Ontwikkelen (LLO). Kijk naar het mbo die hierin een opdracht heeft als alle subsidies en fondsen die gaan over LLO. De vraag is hoe ik ervoor kan zorgen dat we, binnen de regio, dit proces kunnen aanpakken. Ik heb behoefte aan expertise en best practices met andere regio's hierover. Een bijeenkomst met andere Nederlandse learning cities of een projectleider vanuit het project zou hier bij kunnen helpen. Ik ga zeker aan de slag met de projecten die ik gehoord heb van UNIPOP Popular University. En vanuit de subsidie LLO katalysator ga ik weer proberen een haakje te vinden om met elkaar het gesprek te voeren over een learning city in de Foodvalley.

Lidwien Vos de Wael: In Fermo is een Learning city -team van zeven gemotiveerde mensen, zeer gericht op (internationale en nationale) samenwerking, maar de Learning city hangt wel erg sterk op personen en is daarmee kwetsbaar. Dit roept de vraag op wat er nodig is om een Learning city werkelijk grondig in een stad te verankeren en wat er nodig is om de samenwerking tussen organisaties duurzaam te maken. Hoe kies je de activiteiten die je in het kader van een Learning city gaat organiseren? Mij lijkt voor de hand liggen dat je publieksactiviteiten organiseert om leven lang ontwikkelen onder de brede aandacht te brengen, dat je als stad leren op allerlei fronten faciliteert en dat je daarnaast samenwerking met/voor specifieke doelgroepen vormgeeft. Hoe geef je the voice of the learner een plek binnen de Learning city? Hoe bevorder je er dat organisaties en instellingen ownership gaan ervaren rond de Learning city? Ik zou nog wel meer goede voorbeelden willen zien rond publiek-private samenwerking op dit gebied.

Sabine de Bruijn: welk kernthema past goed bij Flevoland. Ik werd door studiereis collega Lidwien gewezen op het Visit Flevoland thema: 'Man made'. Past goed bij Flevoland en bij de focus van FMB op het leren van (basis)vaardigheden. Hoe kunnen we het concept learning city interessant maken bij de politiek?

9. Wat denk je met de opgedane ervaringen en inzichten in je eigen werk te kunnen gaan doen? Wat ga je terugkoppelen naar je eigen organisatie?

Allette Snijder: Inmiddels heb ik al de nodige terugkoppeling gedaan binnen het team en wat gebrainstormd. Voor mijzelf wil ik kijken of we de benadering van doven ook meer aan ons inclusieverhaal kunnen toevoegen in de toekomst.

Debby Heltzel: Ik ga zeker aan de slag met de projecten die ik gehoord heb van UNIPOP Popular University. En vanuit de subsidie LLO katalysator ga ik weer proberen een haakje te vinden om met elkaar het gesprek te voeren over een learning city in de Foodvalley.

Lidwien Vos de Wael: Ik blijf de ontwikkeling van der Learning City volgen en ben vooral benieuwd hoe binnen dit concept environmental sustainability en circulariteit een plek kan krijgen. Wat zou het mooi zijn als Flevoland een learning region wordt!

Sabine de Bruijn: Al het bovenstaande. FlevoMeer Bibliotheek kan een goede aanjager zijn om vanuit praktische projecten een netwerk samen te smeden die kan uitgroeien tot een learning city netwerk. Daar zullen we de politiek beter en meer bij moeten betrekken. Nieuwe studiereizen kunnen we ook beter samen met een ambtenaar of wethouder, en/of met een MT lid van de bibliotheek moeten doen.

Stichting Learn for Life
Bemurde Weert OZ 12
3514 AN UTRECHT
www.learn-for-life.nl

info@lflplatform.net
facturen@lflplatform.net

